Imprenta at Librería ni J. Martínez

Cabildo 253 Intramuros, Teléfono 3283, P. Moraga 34-36, Teléfono 5005 at P. Calderón 108, Binundók, Maynila.

Ipinagbibilí sa mğa LIBRERIANG itó ang mğa sumusunód na aklát sa wikang tagalog:

Búhay ni Aladino
« « Alejandre at D. Luis
« « Almanzor
« « Arturo, Lauro at Rosalio
« « Amáng si Jesús
« « Abecidario
« « Adan at ni Eva
« « Baldovino
« « Beatriz
« « Beata Maria
« « Bernardo Carpio
« « Bertong Laseng
« « Blanca Flor
« « Babaying Samaritana
« « Cabayong Tabla
« « Celira
« « Conde Urbano
« « Cricelda
« « Dama Inés
« « Diluvio Universal
« « D.a Marcela
« « D.a Maria sa Ahas
« « Doce Pares
« « Dr. José Rizal
« « Dr. José Burgos
« « D. Diego at D.a Juana
« « Doncella Teodora
« « Diego de Marcilla
« « Edmundo
« « Eliseo at ni Feliza
« « Eliseo at Hortensio
« « Esopo
« « Emilio
« « Felizardo
« « Fieles Amantes
« « Florante at Laura
« « Florentina
« « Floriño
« « Gonzalo de Córdova
« « Gunlás
« « Graciano at ni Gaudencio
« « Huaran ng calinisan ng puri
« « Haring Asuero
« « « Calabaza
« « « Saúl at David
« « « Salomón
« « Ibong Adarna
« « Isabela
« « Jacobina
« « Jaime del Prado
« « José Vendido

Búhay ni José Flores
« « Juan Bachiller
« « Juan at Maria
« « Juan Patáy
« « Juan Tiñoso
« « Juan Tamad
« « Juan Labuyo
« « Julieta at Romeo
« « Leopoldo
« « Ludovico
« « Landás na tuntunin
« « Ligaya sa Langit at Mundo
« « Manrique
« « María Merced
« « Mártir de Gólgota
« « Ntra Sra. de Antipolo
« « Panaginip ng pag-ibig (Comedia)
« « Perpetua
« « Pantinople
« « Príncipe Gimeno
« « « Orontis
« « « Igmidio
« « » Oliveros
« « Pitóng Infantes de Lara
« « Proceso
« « Plus-Santorum 3 pangcat
« « Poncio Pilato
« « Reina Mora
« « Rodolfo
« « Rodrigo de Villas
« « Rolante y Claudina (Comedia)
« « S. Isidrong Magsasacá
« « S. Francisco de Sales
« « Santa Ana
« « « Eulalia
« « « Regina
« « « Elena
« « Sigesmundo
« « Sofía, Teresa at Maura
« « Sagrada Misa
« « Santong si Moisés
« « Tablante de Ricamonte
« « Tatlóng Número
« « Tatlong Personas
« « Tomás at Maria
« « Totoo at Sinungaling
« « Ulirán ng Cabaitan
« « Urbana at ni Feliza
« « Villarba
« « Vivencio at Teofila

Isang palaisipan: Biru-biru kung sanlan tamaan ₱0.20

397

TULÁNG KINATHA

— NI —

José Morante

NA PINAMAGATANG

LANDÁS NA TUNTUNIN

— AT —

Dito'y matátausan ang LIWANAG nğ nangğa-mulat sa KADIMLAN.

MAYNILA, 1918.

IMPRENTA, LIBRERIA AT PAPELERIA

— NI —

J. MARTINEZ

P. Moraga 34 36, Tel. 5005 P. Calderón 108, Cabildo 253 Intramuros.-Tel. 3283.

TULÁNG KINATHA

= NI =

José Morante

= NA =

PINAMAGATANG

LANDAS NA TUNTUNIN

= AT =

Dito'y mátatausan ang LIWANAG ng̃ nang̃a-mulat sa KADIMLAN

IKALAWANG PAGKALIMBAG

MAYNILA, 1918.

IMPRENTA, LIBRERIA AT PAPELERIA
NI
J. MARTINEZ
34-36 P. Moraga, 108 P. Calderón at 253 Cabildo, Intramuros
TELÉFONOS 5005 y 3283

Paunawà sa tanáng babasa

Manáng isang gabíng ako'y nag liliban
sa makawiwiling liwanag ng Buan
kaguiat nagunitâ ang pinag-usapan
dalawang dalagang nagsasalitaan.
Pinangahasan kong ilagdâ sa papel
ang lugód ng puso, at anong gagauin
kung dí makatagal at kusang hapuin
ang isip, sa gayong lawig ng baybain.
Bakit sa panahong ito'y nararapat
na ang kahit sino'y magtaglay ng ingat
sa gugol na pagod, at may munting linsád
páasahan mo nang may kataling pintas.
Kaya sa tulâ kong mga itititik
ang paunang samo, pantas na lilirip,
huag paghanapan ng malasang tamis
ang bubót na bunga ng unsiaming isip.
Kung sa pag basa mo'y may mapansing hindî
tama ang sabi ko't sa isip mo'y malí,
huag hahatulan ng sirá't ang hingi
sa pagtutulin mo ay magwari-wari.
Sapaka't kung kaya gumugol ng pagál
ang malampang isip kahit gumagapang,
adhika ng puso'y maguing munting tuláy
sa tawiring hirap niyaring abang búhay.

At kung wala ka mang mapupulong lugód
sa bunga ng aking pinuhunang pagod,
ito'y mabuti ring aliwan ng lungkot
lalo't dinadalaw ng samá ng loob
Ihahangang dito't ang boong pasiyá
ay nasasa iyo pantas na babasa,
sa isasariwâ at ıkalalanta
ay naroroon din ang aking pag-asa.

Punò nang salitâ

Unang pankat

Sa isang baybaing libangan ng hapis
na nasasakupan ng bayang Ercañés
nayong ma-alindog na nakakaratig
ng lansangang ilog sa alat na tubig.
Sa poók ding ito'y may isang bakuran
na katuatua't dami ng halaman,
kaya't sa bulaklak na inia-alay
magtatamóng lugód ang matáng tatanáw.
Sa kalaguitnaan halamanang ito
ay mayroon namang marikit na kubo
handang palamigan sa buan ng Mayo
kun ang alinsangan ay sumisimbuyó.
Ditò ri't dí iba'y may himalang dikít
na isang dalagang matalinong isip,
anopa't sinoman sa makámamasid
ay mahahalatang may lumbay sa dibdib.
Manáng isang dapit hapong makaraan
ang dalawang tugtog sa pala-orasán,
dalaga'y nanaog tangkáng maglilibang
sa magandang kubong talagang aliwan.
Kapagdating doo'y biglang napahilig
kasabáy ang taghoy luhang nag babatis
¡ay amáng amá ko! ang inahihibik
¿ano't inulila ang anak mong ibig?

¡Ay amang ama kong nagpalâ sa akin
amáng nag alaga ng kay inang lihim
dí ka na naawang iwan sa hilahil
akong abang bugtong sa sintang pananím!
¿Saan magpupuló't kanginong pagtanáw
pipitas ng bunga ng iyong palayaw?
wala na banta ko't hangang kamatayan
ang pagpapalâ mo'y di na maduduláng.
At diyán sa iyong buhay na sinapit
ay walang wala nang oras na tahimik
at kulang ang aking luhang nagbabatis
sa tindí ng dusa't bumubugsong sákit.
¡Ay amang ama ko kung magunamgunam
madlá mong pag-irog at pagpapalayaw
ay wala nang langit yaring abang búhay
kundí ang malipat sa payapang bayan!
Hangang naririto sa bayang malungkot
at yaring búhay ko'y hindí nalálagot
ay hindí titiguil ang luhang bubuhos
sa hapdí ng aking nasasaktang loob.
¡Hahanapin ko nang matagpô ang landas
na pinagdaanan ng iyong pag lipat
sa kabilang mundo't aanhing magluát
ay walâ na akong amang lumilingap!
Sa mawika ito hinga'y nagka-buhól
kaya nga't napatid ang masinsing taghóy,
ay siyang pagdating namáng nagkataón
katotong dalaga ng na sa lingatong.
Sa mamasda'y dagling nilugsó't dinamá
tinutóp ang noo't dibdib ng may dusa
saka tinawagan, ang wika'y ¡Marcela!
siyang pagka-ugpong nangiling hiningá.

Mata'y idinilat at saka nagturing
—salamat, Dalmacia, at ikao'y dumating
ako'y nakalimot at ang muláng dahil
sa búhay ng aking amang guiniguiliw.
Pinatáy sa maling hatol ng kastila
ng dahil sa sumbong ng masamang dila,
ito nama'y dina halos nawawala
sa piling ng aking lihim na gunita.
Oo dí ko sana dapat na damdamin
kun ang kamataya'y sa Dios nangaling,
nguni't sa kánulo ng dilang Luciper
¿aling pusong anak ang dí pupugnawin?
Kaya wala na nga akong kahilingan
sa Dios kung hindí bawian ng búhay,
pagka't ang malipat sa payapang bayan
ay wala nang pusong marunong mag damdam.
Kaya nga, Dalmacia, ako'y nag a-agap
guiliw na kapatid ng pag hinging tauad
sapagka't dí natin talastas ang oras
ng kamatayan kong di na magluluat
Sa mawika ito Dalmacia'y nalugmok
nalaglág ang luha't nag buntong himutok
walang katuirang nagpapahintulot
na sa dalamhati búhay mo'y matapos.
Magwari-wari ka't tingalin ng isip
ang pagkalarawan ng santong matuid,
na ang lumalabag sa dunong ng Langit
ay walang wala nang aantaing bihis.
Pawi ang lumbay mo at ipaubaya
sa Dios na Amá ang boong bahala,
walang mangyayari sa tahanang lupa
na hindí sa dunong niya nagmumula.

Lisan ang pighatí at alalahanin
yaóng bulíng búhay nating lilipatin
dito'y walang utang na maitatakuil
sa Dios na hindí daratnán ng singil.
Kung katotohanang nagbuhat sa upat
búhay ng tatang mo ang pagka pahamak
asahan mo Selang hindí magluluat
darating ang ganti,t, oras na katapát.
At doon sa iyong hangád na mádalí
ang búhay mo't dahil sa laking pighati
iyong pagsisiha't baka maguing sanhí
ng dí pagkakamit Bayang Luwalhati.
Sukat hangang dito, giliw na kapatid,
dí naman pag-aral at pag-unang bait,
iyong pagpilitang iwaksí ng isip
ang pighating laban sa Santong matuíd.
Walang nararapat kundí ang umayos
sa kapangyarihan ng lumak-hang Dios
sanlibo mang ama ang siyáng matapos
¿ano't daramdamin sa Langit na tulót?
Pusong malulunod sa pighati't lumbay
sa laglág ng payo'y kusang nanimbulan,
sa oras ding yao'y ipinagwaksihan
ang katalong sindak na kinakalaban.
—Salamat sa iyo Dalmacia kong kasi
sa pagpapala mo t guinawang sakbibi
at kulang ang aking dilang magpupuri
sa dapat kilanling lubos mong kandili.
Na dahil sa iyong payo't pag-aampon
ligalig ng aking puso'y huminahon
kung dí mo dinatnán, banta ko'y nagtulóy
yaring abang búhay sa pagkakabuhol.

Nguni ang hilíng ko'y isang kasayahan
na makapapawi sumimot ng lumbay
—oo nga Marcela't ang lahat ng iyán
sa araw ng bukas ay magagampanán.
Nguni tulutan mo na kita'y lisanin
si ama't si ina'y iníp na, sa akin
at baka ano nang kanilang isipin
magmula kangina ng di ko pagdating.
At bukod sa rito'y dapat ipagsabi
sa sintang ina mo, bagay na nangyari
at baka sakali na sa dakong hulí
ako ang patalba't buntuhán ng sisi.
Dí ligáw na balak, Dalmacia, kong mutia
nguni at ako rin ang sumasangsala
sapagka't ang lumbay na gumagambala
ay wala na't ngayo'y lubos na payapa.
Kaya huag mo nang hatdán ng balisa
ang dibdib ng aking minumutiyang iná
at yaón ay isang makadáragdag pa
sa pighating dulot ng pagkaulila.
At huag mo sanang lisanin ng biglá
akong bagong bagong ahon sa dalita
—Marcela'y bukas na tayo magpasasa
ng balabalaking magbibigay tua.
Kay ama't kay ina ang gagawing sanhí
na kitang dalawa'y dito mananahí
kaya paalam na't iwaksí ng budhí
ang labág na iyong pagdadalamhati.
Paasahan mo nang sa araw ng bukas
bilang na iisa ang tugtog ng oras
magbabalik ako't nang upáng magluát
sa kubo ring ito kita mag-uusap.

—Maraming salamat kapatid na irog
ako sana'y huag makanlong sa limot
kung may búhay lakás naman ay mag-utos
at sa makakaya'y nahahandang lingkod.
Abo't ang kamay ko't kita'y magyakapan
hagkan muna kita't, ako nama'y hagkán
maguing tandang saksi ng pagmamahalan
at sa tipáng oras kita'y ina-antay.

Ang pagbabalik ni Dalmacia

Ikalawang pankat.

DALMACIA.—Narito na ako Marcela.

MARCELA.—¿Komusta?

DALM.—Mabuting awa ng Dios, walang ligamgam na anomán, itinanóng sa akin na kun bakit ako naluatan kahapon, ang naguíng sagót ko'y nagkawili lamang kita sa pag-uusap, na kun anó ang mabuting sukat isiping paghahanap búhay; sa sagót kong ito'y nalaglág ang kanilang luha at ako'y niyakap na pinakahigpít ng aking iná, at ang idinugtong na pangungusap naman nang aking amá ay ganito Pakingan mo at aking kakantahín.

MAR.—Oo nga, ang damdam ko'y makaliligaya.

Oh bunsong ligaya niyaring aming dibdib
bulaklak ng tua't bunga ng pag-ibig
iyong halamanin sa lináng ng dibdib
itong tagubiling aking ihahasík.
Unang una bunso'y tibayan ang loob
ng mga pag-asa sa totoong Dios
at ang ikalawa'y huag kang lilimot
ng mga pagtupád sa banál na utos.
At ang pagka-awa sa kapua tawo
huag lilimutin, Dalmaciang anak ko,
at yaón ang binhíng pag-aanihan mo
sa kalilipatang huling Paraiso.
Ang lahat ng aking mga tagubilin
bunsó sa dibdib mo ay papagtibain
at ito ang gabáy na guguyabinín
hangang binibig-yan ng búhay na angkín.
Ikáw aming bunso'y magpapakatimbang
sa lakad ng mundo't panahong niniral
kung sakasakali't makapag tagumpay
payapa ka rito't hangang hulíng búhay.
Sa mundo'y pag di ka natutong nangilag
at dí tinalasan ang mata ng ingat
walang malay-malay nayapos ka't sukat
niyaong panganyayang lihim na pahamak.
Ang parang kapatid na pagsusuyuan
bunsó ko, Dalmacia'y pailagilagan,
sapagka't ang lihim niyang kalooban
ay di mo talastas ang patutunguhan.
At huag ka namang magpapakaniig
sa may asawa na ng pakikipanig
sapagka't kung minsa'y pinapagdurungis
ng palabintangin ang puring malinis.

Sukat hangang dito, Dalmacia kong guiliw
tanáng mahalagang aking tagubilin,
sapagka't ang takda nitong búhay natin
ay di natatanto oras ng pagdating.
Yaóng ating bukid kung ako'y manaw na
ihanap ng tawong marunong magsaka
na may sadyang bait na nak kilala
nang di ka dalawing ng pagkakasala.
At ang magsasaka, Dalmacia'y ganoón
marami ang mga... liban sa dí gayon;
ang hahanapin mo'y ang tawong marunong
magmahal sa puri't may sariling hatol.
At kung may panira namang ihahatid
na dinadaya ka sa ani ng bukid
ay magpakunuá ng malaking galit
nang may kamtang tuá ang may dalang inguit.
Sapagka't ang hangád ay iyong bawiin
sa mabuti't siyá ang papagsakahin,
ito'y asahan mo't kung ga sa patalim
ay lalong matalas sa samáng gagawin.
Hangang dito bunsó't kung baga sumapit
oras ng búhay ko't sa mundo'y pag-alís
ay di kailangang iyong ipa-dapit
lalo't kapurihán ang nasa ng dibdib.
Huag na dí lamang mabaón sa hukay
ang kaawa-awang lupa kong katawan:
sa mawika ito nalaglág na namán
ang luha't gayari ang hulíng tinuran.
Katiwala kami ng iyong paglipat
doon kay Marcela, pagka't sa hinagap
kun bagay sa tibay hindí naman sukat
magagaping daglí ng may lilong hangad.

Hangang dito Sela't siyang pagkatiguil
niyong sa kay amang mga tagubilin
anaki sumilang ang mga bituin
at naliwanagan isip kong madilim.

DALMACIA.—¿Anó baga Marcela ang lasáp mo sa mga tagubilin ng aking amá?

MARCELA.—Makaliligayang mga pangungusap na dapat halamanin sa lináng ng malinis na pagtupád at papamungahin ng bungang dapat iyalay ng sinomang tawo sa banál na hiling ng Santong matuid: mabuting amá at nau-ukol pakamahalin ng isang irog na anak; datapua't makalalansag sa dibdib nang may pag sintang anak sa giliw na ama.

DALM.—Ah oo nga, tunay ang iyong turing, at ibinabalita ko sa iyo ngayon, na noóng inilalaglag ng aking amá sa pangdingig ko ang butil ng magandang aral, ay tunay na sa balang sabi, ay nakkibagay ang paták ng matamís kong luha na ito'y ibinabalong niyaong guniguní, na paano kaya kung dumating ang panahon ng aking pagkaulila. ¿Gaano kaya ang dami ng kakabakahin kong digmá ng hinagpis? Sa banta ko'y di matatantusan at mapipilitang ilugmók sa ipagdaramdam ang magkaroon man ako ng matigas na puso at alipala'y di na mangyaya-

ring sapitin ko pa ang ako'y maiwan at ligaya ko na sa oras na yaon ang ako'y masama sa lupang mapalad na kalilibingan ng irog kong amá. Hanggang dito Marcela ang nangyari sa oras na ako'y pinangangaralan; nguni't pinapansin ko sa iyo ngayon, na ¿kun bakit magmula kanginang ako'y nagsasalita, ay nakikisabay namán ang pagdaloy ng iyong mga luha sa mata?

MAR.—¡Ay Dalmacia! ¿Aling puso ng may pagsintang anak ang dí bubugsuan ng paghihinagpis at manariwang mulí ang nalalantang puno ng pighati? ¡Ay amang ama no! ¿Saan ka naroon?

DALM.—Marcela, maghusay ka nga ng loob at maala-ala ko pala'y kahapon ay humihiling ka sa akin ng isang kasayahan, ngayon ay wala naman maiya-alay sa iyo kundi isang maikling kundiman.

MAR.—Tunay nga ba? Salamat Dalmacia kun gayon ang kinasasabikán kong kanta mong kundiman at upanding makaputol ng muling nag usbong kong kalumbayan, at kun magka gayo'y asahan mo namáng may kapalit akong kákantahín sa iyo.

DALM.—Ganoón bá?

MAR.—Oo.

DALM.—Kun gayo'y pakingan mong magalíng.

Oh! mga bulaklak ng nagtayong kahoy
at ikaw amihang malamig na simoy
magbalita kayo ng aking pagtaghoy
sa kinalalag-yan ng ihihinahon.

Kayong sarisaring ibong lumilipad
at ang palay palay na hanging habagat
ibalita ninyo ang daing ng hirap
sa kinalag-yan ng ipapanatag.

At dí maglulubay ako ng pagluhog,
kahima't dalita ang awang ihulog
ay di mag sasawa ako ng pagpulot
at ituturing ding ligaya ng loob.

Halihalimbawang maguing takdang guhit
ng kamatayan ko ang sa pusong nais
ay ituturing ding ligaya ng dibdib
lalo't mahalatang nagdadalang hapis.

DALM.—Tapós na Marcela ¿Anó bagá ang dingig mo?

MAR.—Marikit na pagkayari Dalmacia ang kundiman mong iyán ¿Sino bagá ang may gawa ng kathá?

DALM.—Hindí ko masabi sa iyo, sapagka't iyán ay narinig ko lamang sa isang taga......

MAR.—Banta ko'y isang pusong nakalutang sa maalong dagat ng karalitaan, na ang inahihibik ay mapasampa sa pampang ng katiwasayan.

DALM.—Tila nga; datapua't maala-ala ko pala'y ¿di baga ang wika mo kangi-

na'y pagkatapos ko ng pagkantá ay ikaw naman?

MAR.—May nasubukan ka na ba?

DALM.—Wala nga, nguni't baka mo malimutan.

MAR.—Kailan ma'y kawangis ng guinto ang aking pangako, at nang makilala mo'y iyong panaingahan.

* *
*

Sisimulan ko na, kapatid na guiliw
ang kantang kundimang iyong hinihiling
di anhi'y may dagat, na hayag ma'y lihim
mababaw ay hindí matarok ang lalim.

Sa dalang hiwaga ng nasabing dagat
dí man matákahin ay manguiguilalás
bato'y lumulutang na sakdal ng bigát
at ang lumulubog ang magaang patpát.

At ang mga isdang naglisaw sa tubig
makaliligayang malasin ng titig
balang malalaki'y may tibong matulis
at ang balang munti ni walang palikpik.

Kaya nga at walang pangambang sagpangín
at hindí gunita na makahihirin,
datapua't kung minsa'y nabubulunan din
kapág ang sisilá'y panahong sasamín.

At sa dalampasig ng nasabing dagat
sabihin ang dami ng batong nagkalat
ang katakataka't kaguilaguilalás
munti ma't malakí, magkakasing bigát,

Sa kalaguitnaan ng dagat ay gayon
ang sabi, mayroong mataás na kahoy,
sanga'y malalabay, daho'y mayamungmong
na nakalililim sa dagat na yaon.

Sa puno ng kahoy tubig na nunukal
walang kasingsaráp at sakdal ng linaw
at sa dakong dulo'y kung anong dahila't
bibihirang tamís ang mánanamnamán.

Ihahangang dito Dalmaciang kapatid
ang kantang kundimang nahiling ng dibdib
yao'y malaon na sa tandaang isip
boong kahuluga'y di ko nababatid.

—Marcela, ang iyong kinantang kundiman
panahong kastila ang tinatamaan
kung ngayo'y hindi na, at ang umi-iral
balang may matuid ang ina-ayunan.

Gayón man Marcela'y palalamnán ko rin
dagat na mababaw ay sakdal ng lalim
yaong kababawang ipinagtuturing
ang asal ng tawong natatanaw natin.

At ang kalalimang hindí matatarok
ay ang lihim nilang nangasasa loob
at ang mga batóng hindí lumulubog
ang sa mayayamang katuirang buktót.

Ang hindi pag lubog ay nakakatigan
ng panuyo't suhol ang kapangyarihan
kun ngayo'y wala nang pusong magdaram-dam
at ang naghahari'y Santong Katuiran.

At ang lumulubog na magaang patpát
ay ang katuiran ng tawong mahirap,
hindí palutangi't dahilán sa bigat
niyaong naglulubog na pabatong pilak.

Sinasabing isdang nag lisaw sa tubig
na ang malalaki'y may tibong matulis,
masamang mayaman na ang ini-isip
sa búhay ng dukha'y umapit manlupig.
Isdang maliliit sa aking palagay
dilí iba't tayong maralitang búhay
kahit may matuíd, ay napipilan
ng masigláng lakás niyaong kayamanan.
At ang punong kahoy na sakdal ng tayog
ang Pamahalaang ating sinusunod
sangáng malalabay ang nakalulukob
na kapangyarihan sa lahat ng sakóp.
At ang sinasabing tubig na nunukal
sa puno ng kahoy ay sakdal ng linaw,
ang tapát na hatol na dí nasisinsay
sa Santong matuid ng kapangyarihan.
Sangáng maliliit ng nasabing kahoy
ay ang mga Juez, Kapitan at Hukom
na ang karaniwan ay nagsisihatol
ng dí karampata't dahilan sa suhol.
Na kapag hinatdán ng pabangong suob
at ng sarisaring maligayang handog
ay tulad sa bakal nana palalambot
at nailalagay sa ibiguing hutok.
Ang matang malinaw ng Santong matuid
kusang binubulag dahil ng pag-ibig
sa pilak, at di na halos ini-isip
ang kahihinatnán sa huling sasapit.
Sinasabing batong magkakasing timbang
muntí sa malaki ang bigat at gaan
ang tawong nilikha sa aking palagay
guinoó ma't dili iisa rin lamang.

¡Ay mundo! ¡ay mundo! ¿kailan pa kaya
ang ipag babago ng asal mong sama?
—Dalmacia'y malí ka ng pag-uunawa
ang mundo'y talagang bayan ng dalita.

Sa mundo'y kung walang ipagpipighati
ay dapat tawaguing Bayan Lualhati,
kusang tapatin mo't kun sa aking wari
mundo'y parang batong kinukunang uri.

Ng sa Dios Amá bagáng pagmamasíd
sa balang may pusong wagas at malinis
sa kaniyá ay laan ang payapang langit
at sa pag durusa ang balang may dungis.

Kaya ang sinoman kung sa ganang akin
siyá ang bahala sa ibig puntahin
dalawa ang landas, datapua't bilin
huag pakaliwa't kanan ang tunguhin.

Lansangang kaliwa ang hindí pagsunód
ng tawo sa bilin at utos ng Dios
nag papakahimbing sa biyaya't lugód
na dí dinadalaw ng gunita't takot.

At ang daang kanan ang hindí paglihís
sa utos ng Dios na bigay kay Moisés
ang magsipanuto doo'y magkakamit
niyaong lualhating walang kahulilip.

Dangan nga kung bakit at di mágawian
ng tawo sa mundo ang muntá sa kanan
—Marcela'y bihira't kun magkaroon man
ay di naghahangad ng dangál at yaman.

Pagka't mahaba nang panahon kapatid
ang dito sa mundo'y aking pagmamasid
ay wala pang tawong hindí nag-iibig
ng yama't sa puri tingalín ng labis.

40

Kun ang mga sadyang kunó ay ulirán
na sasalaminin ng nangamamayan,
ay nangag bibilí ng di karampatan,
niyang tindang sangkap sa pagka binyagan.
Hangád sa pagyaman kaya lumilihís
sa totoong landas ng Santong matuid
ito'y siyang saksing dapat kunang linis
ng nangádadayang ating pag-iisip.
Kaya marami na ang ibig bumitaw
sa pagka romanong dating kinaguisnán
dahil sa halata na kinakalakal
ang religiong itong kalinislinisan.
¡Ay manong ang aming paumanhing hibík
ng dí mabalisa kaming dating kabig!
magpakitang loob at huag lumihís
sa katotohanang landas ng matuíd.
Di bakit si Cristo niyaong nabubuhay
guinugol ang pagod hirap kamatayan
sa sang mundong tawo ay iniaalay
ang ganáp na awang dí hangad sa yaman.
Ang ugaling yao'y ¿naha't di mangyari
sa nangáriritong kuno'y kahalili
ni Cristo, ay bakit hindí bigyang saksí
ng katotohanang pagkamakandili?
Hindi't ang lagui naming namamasdan
ang kalakhang anyó sa nangamamayan
lalo't walang limos ang dukhang namatay
ni hindí na nila ibig bendicionan.
Sa bagay ang isang tawong ililibing
bendiciona't dili yao'y iisa rin
at wala nang daang baguhi't sirain
hatol ng Justiciang tapát na maglining.

At kun ang bendición ang hagdang pagpanhik
sa pinagnanasang bayang matahimik
ay dí sana nila dapat ipagkait
yaong katungkulang ipagkakalangit.
Pagka't sila'y mga laáng mapagkupkup
timbulan ng sala't ng hindí malunod,
ay ¿bakit sa dukhang walang mailimos
ang bendición nila'y ipinagdadamót?
Dito'y mababalak na ang pagkáukol
sa langit ng tauo'y hindí sa bendición
kun hindí sa linis ng puso naroon
ang ikararapat sa Dios na Poon.
Sapagka't ang handang maligayang langit
ay hindí sa libing ang ipagkakamit
kung hindí sa gawa't wagas na pag ibig
sa Dios ang ating hagdan ng pag panhic.
Gawang kamangmangan ng linahi natin
balabaling puri ang dakilang libing
gugulin ang pilak sa walang hihinti't
ang tinatasaha'y bibig sa pagkain.
—Dalmacia'y hintay nga't di na makatiis
ako sa lahat mong ipinagsusulit
¿ang lahat ng yao'y ano't nababatid
ay isa ka lamang tubong taga bukit?
—Tama ang sabi mo kapatid na hirang
na yao'y hindí ko dapat maalaman,
nguni't ito'y mga dunong na palagay
na higuit sa Pari ang pinag aralan.
Ako naman ngayo'y lubós ang tiwala,
pagka't siya nilang mga guinagawa
ang magpakahigpit, at ang pagka-awa
sa kapua tawo'y walang mahalata.

Ugaling kastila'y dí binibitiwan
ng mga Clerigong dito'y nangaiwan,
batang bagong anak na pabibinyagan
mag rerecargo na'y wala namang utang.
Sa bayang Pulilan ang lalong masakláp
sangsalapi't walo ang singil sa binyag,
yao'y tubig manding sa Jordang nagbuhat
kaya't mahalaga ang naguíguing bayad.
Kagagawang yao'y ¿sino sa may isip
ang dí susungkuin ng paghihinagpis?
at mapipilitang isigaw ng hibik
ang mga paghamak sa wastong matuíd.
Dito mamumulos ang paghihinala
na dí naman ganong sala ang magdaya
sapagka't ang mga may hawak ng tanga
sa bawal ay siyang unang gumagawa.
Ákong nagsasabi hindí protestante
at sa romanista'y lubos ang pagkampí,
nguni't hindi kayang bathing kong mangyari
na ang hindí tama'y siyang manatili.
Paris ng ugaling guinagawa ngayon,
ng maraming Pari, liban sa di gayon,
¿kung anong dahilan at pinasusuhol
ang may namatayang nagpapa-ataul?
Ito nama'y hindí nagbigay gambala
sa kanila't tulong lamang ng may awa
¿alín katuiran ang nagpanukalang
mag multa ang walang salang guinagawa?
¿Ang santong religion baga ang may halál
ng ganoong mga palakad sa bayan?
sa banta ko'y hindí at ang kabanalan
ay dí nagnanasang mag imbot ng yaman.

Kung sa bagay amin namang natatatap
na kayo ay walang ibang paghahanap
at may ilang tawo na kinakagawad
na nangagaantay ng ano pang bayad.
At saka ang Pari nama'y may gutom din
na nagkakagugol tungkol sa pagkain,
¿dahil kaya roo'y di na salang hingín
ang labis na bayad sa takdang arancel?
¿Ito kaya'y hindí kusang pagsalansang
sa linis ng utos ninyong sinumpaan?
ó baka sa amin lamang nababawal
at sa mga Pari hindi kasalanan.
Nguni at ang inyo namang nakikita
sa bayad ng Bayan ay labis labis na
may dakilang libing, kasál at binyag pa
may pamisa't saka sarisaring pista.
Ito nama'y pawang pinagbabayaran
ng dí naman mura't sa halagang mahal,
yaón sa wari ko ay labis na naman
aywan sa mga may hangad sa yaman.
Ang lahat ng ito ay dapat damdamin
ninyo't mawiwikang kulang ng pagtingín
—oo ang sagot ko, nguni't pagwari-in
na ang nangyayari ang dapat sisihin.
Dili baga kayo'y ilinagdang pastol
sa tanang alaga'y makapagtataboy
sa sawíng kalinga ay nangagsilaboy
at sa ibang sexta nasok napa-ampon.
At ang katuirang isinásalita
ang sila ay walang aantaing pala
balát-kayong banál, buting pakunuwa
sa bulág na wari umang na paraya.

At kung kaya kayo'y Kurang nangatanghal
na pinipintuho sa lahat ng Bayan
dugo't, búhay hirap nami'y pinuhunan
saka ngayo'y wala munti mang pagtanáw.
Bagkus pang pahirap siyáng ginagawa
sa búhay ng mga tawong maralita
ang limos sa patay na dating mababa
ngayo'y tinaasa't hindí mapaghaka.
¿Anong dahil kaya ng sumasa-isip
kabuhayan nila'y hindí naman guipít?
yao'y nau-ukol sa tawong balawís
at hindi sa mga sálaminan bait.
Ang ganitong sabing pawang masasakláp
dí naman mangyaring mabig-yan kong salág,
sa pagka't di lihim at natatalastas
ng madlá, ang inyong hindí pagtatapat.
Dahil dito'y siyáng sanhíng nag-aakay
ng pagkabalisa sa kinamulatan,
sapagka't ang landas na talagang daan
ng santong matuíd ay linilihisan.
Ano pa't kung aking págunamgunamin
sanhing nagbibigay guló ng panimdim
kung ano't sa mga ulirang susundin
doon tumutubo ang PUNO NG DILIM.
Ito sa dibdib ko ang matinding bikik
at dahil ng aking luhang naguiguilid
kahimawari'y magsipanumbalik
ang nangáliligaw sa Daang Matuíd.
Upanding kung tayo'y magka-ayos-ayos
sa pagkaka-sundo't magka-isang loob,
magbangon ang ating Inang nakalugmók
sa nadustang búhay na kulunos-lunos.

At dí mangyayaring itulot ng langit
yaóng Kalayaang ninanaisnais
hangang naghahari ang kuhilang isip
sa atin, at saka ang ugaling inguít.
Ganito ang siyang kutóg niyaring loob
hindí pangunguna ng dunong sa Dios
Marcela'y hingi kong bigyan mo ng sagót
kun ang palagay ko'y hindi náaayos.
—Dalmacia ay tama ang iyong palagay
aywang sa lalong pantas na magnilay
na dí itutulot yaóng Kalayaan
sa kulang ng wasto't walang kahusayan.
Nguni ¿ano bagang iyong napapansin
at magulong bayan ang ipinagturing?
—Marcela'y hindí mo pala nalilining
daming nag-iibig Punong kilalanin.
Pinangugugulan ng pagod at pilak
ang kilanling Puno't sa Baya'y matanyag
—Dalmacia'y dí natin mabibig-yang sukat
ang lihim ng puso nila't hinahangad.
At sakasakali na ang na sa isip
nitong sumasagui sa pag-uumibig
ang makapagsabog ng malasang tamís
níyaong maligayang bunga ng tangkilik.

Ang pag-alis ni Dalmacia

Paalam na mutia't lilisanin irog
ang mga titig mong ligaya ng loob
—oo datapua't huag isalimot
akong kapatid mong nahahandang linkod.

O kun dili kaya ay dito na kita
matulog at bukas muwí ng umaga
—Huag na't sakaling baka kumutog pa
ang kung ano't ano kay ama't kay ina.
Adios Marcela.—Dalmacia,y matnubay
sa iyong paglakad ang kapayapaan
—ako ma'y gayondin, búhay mo'y ingatan
sa gabing pagtulog ng Angel na bantay.
Na huag ka nawang dalawin ng init
hanging nagbubunga samang panaguinip
—ako ma'y gayondin ang taguríng hibík
abót ang kamay ko't magdaop ng dibdib.
Aalís na akong lingon ka ng tanáw
titig ko Dalmacia ay pumapatnubay
malayong adios,—adios din namán
lupít ng sakuna ay magpakundangan.

Ang pagbabalik ni Dalmacia ng kinabukasan

Ikatlong pankat

Narito na ako—Kita nama'y antay
¿anong búhay ninyo kagabing nagdaan?
—Sa awa ng Dios ay walang ligamgam,
kanginang umaga'y tumangap ng liham.
Na ang sinásabi tungkol sa pag-ibig
padalá ng isang binatang matalik
ng tinatahak na ng aking panitig
mahambal ang dating matipid kong dibdib.

Na dahil sa hibík na kalaguimlaguim
nitong nagsasabing kinatawan papel
narito Marcela at iyong basahin
ikaw man banta ko ay mahahambal din.
Ohó! at kung gayon ay makadudurog
ng pusong matigas ang haing pag-luhog?
—Narito Marcela't sa kamay ko'y abót
ang makababaklang daing ng pag-irog.
Babasahin ko na, kapatid na guiliw
ang pag-sintang mana sa linahi natin
huag mababaklá ang iyong panimdim
sapagka't ang mundo'y lubhang sinungaling.

Palasinta ng̃ binatang si Constancio

Poon ng pag-irog huag maguing sawí
ang hibík ng pusong na sa sa pighatí
sapagka't ang sinta'y walang hinihingi
kundí ang lingap mong ilulualhati.
Kaya huag mo po sanang ipagkait
ang lunas na awa sa aking pag-ibig
kung nasasadhán man ang pinto ng dibdib
buksi't salubungin ng iyong tangkilik.
Yayamang sapagka't ang iniluluhog
sa mga yapak mo'y banál na pag-irog,
tipid ng bighani mo po'y malamuyot
na isakandungan ng lingap ang lingkod.
Papagkamting palad ang sa pusong hibík
na ikaw ang maguing ligaya ó Langit
ng dustang búhay ko't magpahangang guhit
ay paglingkuran kang kabiyak ng dibdib.

Nang matapos nang basahin ni Marcela ang padaláng sulat ni Constancio

—Nákilala ko na ang saráp ng daing
ng nag-u-umanong puso sa pag-guiliw,
ikaw ang bahala nguni't pag-isipin
ang pang adyang dapat sa huling daratnin.
Sa lakad ng mundo'y panahong niniral
ang isang paris ta'y sukat katitimbang
ang lalong matatág ay nangahahapay
sa dunong ng isip nilang mapanglinlang.
—Tama ang sabi mo kapatid na liyág
na tayo sa mundo'y sukat kaí-ingat,
nguni't sa warí ko'y hindí masasalág
kapagtalagá nang tadhana ng palad.
At may matatandang nagsisipagsabi
at sampo ng aklát ay namamarali,
tawo sa anomang bagay na mangyari
yao'y katutubong taglay sa paglakí.
Dalmacia kung tungkol sa sinabi mo'y
hanapin nga natin ang pagkatotcó
ng isang nangyaring dí anhi'y ganito
na ang nagsasabi ay Novelang libro.
Kunó ay may isang principeng masiglá
nagtanong sa lalong pantas ó bihasa
ang wika'y turan mo na kung sino bagá
tungo ng palad ko sa pagaasawa.
Sagót ng tinanong—principeng marangal
ang takda ng iyong daláng kapalaran
ay babaying pangit at dí dugong mahal
yao'y asahan mo't siyang kárarating.

Ang dalagang ito'y isang fonda-dista
walang hanap búhay liban sa magtinda,
anitong príncipe—saan lugar baga
—Ay na sa sa libis ng tuláy ng quinta.-

Kung gayon ay ating saglít na parunan
ang tungo ng aking dalang kapalaran
at tatayahin ko kung may karampatang
masukob sa lilim ng taglay kong dangal.

Yaon na't sa quinta nang sila'y dumating
itong fondadista'y itinurong lihim
hindí iba't iyan, príncipeng butihin
ang takdá ng iyong kapalarang angkin.

Ako'y aalis na't ang bahala'y ikaw
mag-isip ng lalong kagaling-galingan,
nguni" ang hula ko'y hindi mabibigyan
ng litis, at yaon ang pangyayarihan.

Pinagmalas nanga't pinag-isip-isip
ang maguiguing kasing kabiyak ng dibdib
ay walang makitang ipagkakalangit,
nagbuntong hininga't luha'y bumalisbis.

Diyata't ang dugong sa korona galing
hamak na babae ang kakasamahin
dustang kapalara'y nang diko tangapin
mag-isip ng lalong nararapat gawin.

Nang hindí mangyari ang takda ng palad
putlín ko ang ulo't yaon ang marapat;
linapitan na nga't liig ay tinigpas
nitong walang malay sa pagkapahamak.

At ipinatapong madali sa ilog,
anopa't tinanga'y ng matuling agos,
sa nangyaring yao'y sabihin ang lunos
ng nangaroroong matáng nanónood.

Pinatay at sukat wala namang sala
ang kahabag-habag na abang dalaga,
¿alin kayang luha ng makakikita
ang dí aakaing bumalong sa mata?
Di naman mangyaring mabig-yan ng ganti
palibhasa'y isang dakilang principe,
anopa't wala nang anomang nangyari
kung kahima't labag sa utos ng Ley.
Babaeng pinatay sa Novelang sulit
ay kusang nabuhay sa dunong ng Langit
at muling naugpong pinutol na liig
napadpad sa ibang reino't dalampasig.
Kagandahang palad nátagpo pagdaka
ng isang lalaking namamalakaya
namangha ang boong págkatawo niya
at sinapantahang diwa'y taga gloria.
Wika sa sarili mahaba nang araw
ang dito sa mundo'y aking pagkatahan
ay walang ganitong dilág kagandahan
aywan kung mayroon sa langit na bayan.
Pagdaka'y binati ng ganitong sabi:
Tabi sa dangal mo mahal na babae,
ikaw baga'y sino't anong layon dini
sa ganitong oras at lalim ng gabi?
—Huag maguing sawí ang aking panugón
sa kamahalan mo mamang tumatanong,
pinagmulan ko po'y hindí mapagnoynoy
gayon din ang aking dito'y pagkatuntong.
Kabuhayang yarí di ko mapag-lirip
na diwa'y nagbuhat sa dunong ng langit
pinagmulang baya'y di po maisulit
at ngayon pa lamang ako nagka isip.

Kaya ikaw na po ang siyang báhala
na dini sa abang búhay ko'y magpala;
ituring na anak sa pagaanduka
at kikilanlin kang amang nagkalinga.
Kung gayo'y halina anang nakapulot
nguni'y namamanghâ ang sa tawong loob,
pagdating sa bahay ay pinapagsoot
ng damit na tuyó ang anak ni Venus.
At isinalita sa asawang hirang
yaong pagkakuhang mahiwagang bagay,
sabihin ang tua't dî na ibig lisan
ng dalawang mata yaong kagandahan.
Nagsasama na ngang bilang din sa anak
at magulang namán ang gawang pagtupád
di ko pagaanhin dumating ang oras
lihim ng Lumikha'y kusang mapatanyag.
Mag-asawang hari ay sa pagpapacial
sa lansangang yao'y manáng naparaan
dilág ng napulot ano'y nang mátanaw
ang matuling takbo ay pinapaghintay.
Sa carrosa ay biglang umibís
at sa maralitang bahay ay pumanhík
ang kapangyariha'y hindí na nagamit
ang puso'y nabaghán sa himalang dikít.
Ang mahal na hari tumanong pagdaka
—ito baga'y anak ninyong mag-asawa?
sagot ng tinanong—dakilang Monarka
iyan po'y pulut ko lamang sa aplaya.
Na di ko mawari magpahanga ngayon,
kabuhayan niya, haring panginoon,
pagka't kailan mang kunang ko ng tanong
sabing talinghaga ang itinutugon.

—Kun gayon—ang sagot ng Sakramajestad
sa kalak-han nila'y paumanhing gawad
kami na ang inyong loobing mag-ingat
at siyá ay aming paparahing anak.

—Oo po hari ko—ang panagot namin
at sinong tatangui sa magandang hiling,
mabigat bigat man na kung sa dadalhin
ang atang mo'y pilit naming papasanin.

Huag lamang haring ibintang ng dibdib
na parang gusto na naming siya'y malís,
Mahal na babae tanto mo na't batid
itong sa Monarkang ipinamamanhik.

Sagot ng dalaga'y—may dí pangyayari
ang hindí pagayo'y lapastangang tanguí
ang damdam ng puso'y di na nakaganti
sa anduka ninyo at pagkakandili.

—Huag panimdimin at laking ligaya
niyaring aming loob ang mápabunyí ka
sa kandiling ingat ng ating Monarka
bakit walang anak ang mahal na Reyna.

—Magaganap na po oh Sakramajestad
ang hiling ng pusô—Maraming salamat
babae'y kinawit ng Reyna at kagyat
isasa-agapay ng kaniyang lakad.

—Sumandaling hintay—ang ipinagsulit
sa kamay ni ama muna ay hahalik
gayondin sa aking inang nagtankilik
¡paalam na't kayo'y ingatan ng Langit!

Naghiwalay na ngang luha'y nalalaglág
nitong maiiwa't magtatamong palad
ang mata ng Reyna sa laki ng galak
di na ibig lisan ang himalang dilág.

Yaon na't tinungo ang Palacio real
kapagdating doo'y agad binihisan
ng damit na piling dí sangkap ang dangal
ang kahalimbawa'y bitwing sumilang.
Sa kinabukasan hari'y nagpalakad
ng utos na gawing pilit ang pagtupad
na ang magsabing hindí niya anak
ay paakasahang buhay ang katapát.
Nagpatabas nanga ng damit princesa
pinili ang kayong lalong mahalagá
at kapagkayari'y ipinasuot na
walang dí hahanga sa himalang ganda.
Nang princesa na nga siyang tinatanghal
sa sakop na Reyno ng nagtatangkakal,
bilis ng balita ay nangagliparan
sa iba't iba pang mga kaharian.
Sigaw ng balita'y ¿ano't náninig
ang napapanahon sa nasang pag-ibig?
naroon ang ganda na sukat sa titig
ay magsisilayas ang lahat ng sákit.
Bubugtong na anak ang himalang ganda
ng nagkakandiling haring magasawa
nang ito'y márinig ay nagsigayak na
ang nangaguusig sa nasang pagsinta.
May principe't duque, konde't kaballeros
na ang pagsasadya'y tungkol sa pag-irog
at gayon din namang balita'y umabot
sa taksíl na tawong principeng pumugot.
Nagsadya rin naman na paris ng iba
na ang tinutungo'y ang nasang pagsinta
dilag ng princesa'y ng tamaang matá
tumapon ang isip sampong kalulwa.

Anopa't sinupil nabihag ang dibdib
niyaong kay Kupidong dahás ng pag-ibig
nang mag-uling loob nagsakdal sa langit
na panungtang palad ang magandang nais.
Nangag-alay na nga ng sinta't pagluhog
ang nagsípagsadyá sa nasang pag-irog
kung anong hiwagang kaloob ng Dios
ang naguing asawa'y ang principeng nugot.
Ihahangang dito ang kináhinatnán
ng abang dalagang kinitlán ng búhay
¿ang principe baga'y kung kaya nákasal
ay talagang utos niyong kapalaran?
—Ano pang liwanag iyong hahanapin
sa nangyaring yaon, kapatid na guiliw,
pinutlán ng liig muling nabuhay rin
palibhasa'y siyang kapalarang taning.
—Tama ang sabi mong nakasal kapatid
pagka't princesa nang kagandahang labis
kun ang dating búhay siyang ipipilit
makalilibo ma'y puputlan ng liig.
At may pangyayari kayang makasal pa
sa lalaking buháy babaeng patáy na
dito'y liwanagan mo nga sa dalawa
sa palad at gusto'y sinong nangauna?
Itong kapalaran kung pag-iisipin
ay parang busabus ng pag-ibig natin
at walang sarili siyang mararating
kun ang haring gusto'y siyang tumitiguil.
Aywan sa ibang nangyayaring bagay
kung tungkol sa ating daláng kabuhayan
may dukhang nanakyat sa luklukang dangál
at may darakilang naaabá naman.

Yaong sinasabing nangapapahamak,
nalunod ó kayâ natuka ng ahas
baka naroroon ang kaya ng lakas
niyaong sinasabing naghaharing palad.
Nguni't sa kalakhan ng haring pag-irog
itong kapalaran ay naninikluhod
palibhasa'y siya'y nahahandang lingkod
sa anomang bagay na ipag-u-utos.
—Makáhahalakhak kung pagwawariin
ang katuwiran mong panagot sa akin,
¿diyata't sa dahás ng haring pag-guiliw
itong kapalara'y talagang alipin?
Huag kang palulong irog na kapatid
sa dunong ng iyong námamaling isip
itandâ sa noó at saka sa dibdib
na ang kapalaran ay hulog ng Langit.
Dí baga ang mga alay na pagluhog
sa isang babae'y halál ng pag-irog
ay bakit kung hindí bigyang pahintulot
tátangá na lamang at maghihimutok.
¿Nasaan ang dahás ng haring pag-ibig
na sinasabi mo guiliw kong kapatid?
ang kapangyariha'y bakit dí magamit
na ang sumasamong pagsinta'y ipilit.
Asal ng pag-ibig ang sumamosamò
at sa sinisinta'y maghandóg ng suyò
tuíng máhaharáp sa langit ng puso'y
nagpapakilala ng pamimintuhò.
Yaon man at hindí ipagkakaloob
ng palad ay sayang ang puhunang pagod,
ihahangang dito kapatid na irog,
¿may matuid ka pa bagang isasagót?

—Tamà ang tugon mo kung didingin lamang
nguni't mayroon pang náninirang bágay
pagka't ang pinilit na ikinakasal
nulo sa kastila kung ito'y panganlan.

Sapagka't ang dilág ng pag-aasawa
buhat sa kasundo ng pusong dalawa
kailan ma't hindí ganáp ang pagsinta
walang kabuluhan yaong pagsasama.

Bakit nang panahong tayo'y maligalig
na ang pilipino'y magsipanghimagsik
ay daming babaeng nákasal sa pilit
¿yaon kaya'y palad na hulog ng Langit?

Hinayang sa buhay ang sanhing pag-amin
takot sa maikling pamatay at baril,
ngayon ang tanong ko, kapatid na guiliw
¿yaon kaya'y utos ng palad na taning?

—Di kung gayon pala itong kapalaran
ay walang sariling lakás na sinimpan,
sapagka't kung hindí huminging tulungan
ng baril ay hindí mapilit ang ayaw.

At bukod sa rito kapatid na irog
kun ang kapalara'y sa langit na hulog
di na mangyayaring daanin sa takot
pagka't yao'y bawal ng banál na utos.

Kaya't anhín ko mang tanungin ang isip
nag-áalanganing mayag yaring dibdib
na pawawalan mong lakás ang pag-ibig
at ang kapalara'y siyang mananaig.

Ang bagay na ito'y sinabi ko lamang
di ka pinipilit na ako'y ayunan,
nguni't sa sarili ng bait na simpan
ikaw ang bahalang sa wasto'y magtimbang.

At kung matagpuan ng pantás mong isip
ang kalulunduan ng hustong matuwid
hinahong papayag naman yaring dibdib
at tatangapin mo ang aking panalig.
Bakit sa kanitang pagsasamang ganáp
itong pagtatalo'y hindí nárarapat
at saka himalang makita ng lakás
ng lampá tang isip ang ililiwanag.
Itong atin ngayong pagsasalitaan
ng balabalaking magunitang bagay
ay para na bagang isang pagsasanay
ng tumulín tulín isip tang mabagal.
—Oo nga Marcela't yaon ang matuid
hangang nabubuhay sa silong ng langit,
ang tawo'y piliting dumunong ang isip
sa kapanahuna'y nang hindí maguipít.
Mag-aral ng̃ mga wastong pangungusap
na makakalugdan ng kinakaharap
at yaon ay isang karangalang sangkap
ng tao kahima't nagmula sa hamak.
At ang pangungusap ay ipapanahon
huwag sa bala nang salita'y tútugón
at ang pagnanasang panganlang marunong
lalong nagbabansag niyaong pagkagungong.
Ang palalong anio't kilos na magaslaw
sa gawa at wika'y páilag-ilagan
sa isip na puri hindi t kapintasan
ang maguiguing bunga't tubong pakinabang.
Ang pagmamabini't bala't kayong hinhin
kung dí katutubo naman ay wala ring
aantaing puri't bagkus babalutin
sa pula't siphayô ng dilang matabil.

Sampo pa ng ama't inang nag-anduka'y
masasabisabing diwa'y nagpabaya,
at kung hindí gayo'y di naman lálalâ
ang lumaguing gawing may katalong pula.
Ihahangang dito't dapat ding mag-ingat.
ang tawo sa pulang nagsalasalabat
kung dí man máluklok sa dakilang taas
ay huag mangyaring malunod sa libák.
—Ang lahat mong saysay Dalmaciang kapatid
ay dapat ilimbag sa ubod ng dibdib,
nguni,t ang hiling ko'y huag ipagkait
¿naganti mo na ba ang padalang titik?
—Hindi nga Marcela; ito'y isang bagay
na isasanguni sa pagmamahalan
at ipahahayag tanáng kalihiman
niyaring aking dibdib mula niyaong araw.
Maniwala ka kapatid na guiliw
ang liham na yao'y mula nang tangapin
salamat at di mo palá nápapansin
na yaríng isip ko'y nagpaparang halíng.
Sa alay na sintá ni Constancio't hibik
nag-aalanganin sana yaring dibdib,
nguni't sa pasiyang hatol ng pag-ibig
dí dapat itakuil ang sa pusong langit.
Kaya buhat na nga ng aking tangapin
ang padalang liham, kapatid na guiliw,
parang binabaka ang gulong panimdim
na dí matutuhan ang dapat kong gawin.
Ito'y hindí sana dapat pamalayan
sa kahit kangino at kahalayhalay
na tayong babayi pala'y nagdaramdam
ng matinding dusa sa nagugustuhan.

Nguni't sa malinis na pagkakatali
ng kanitang puso'y nuha't ang bighani
na pagtapatan ka't yaring dalamhati
ng tungkol sa sinta'y magkalualhati.
Upanding sa iyong magagandang hatol
ligalig ng aking puso'y huminahon
sa padalang sulat Cela'y nagtatanong
kung ano ang dapat na maguing panugon.
—Diyán sa hiling mo guiliw na kapatid
na hatulan kita ng itatahimik,
walang mágagawa yaring aking isip
kun ang iyong puso'y supil ng pag-ibig.
Sapagka't ang dahás ng Haring pag-irog
ay dí gumagalang at dí natatakot,
walang katuirang ina-alinsunod
liban sa ang nasa lamang ang masunod.
Pagpayuhan ka mán ng lalong matuid
ang kalihiman mo'y hindí rin didinig
lunas na pagpulhan ng itatahimik
ay ang katutubong sarili mong bait.
At yaon ang siyang makapag titimbang
ng lalong marapat sa kahihinatnan
yayamang sapagka't dati mo rin alam
ang lakad ng mundo't panahong niniral.
Iyong magagawa boong pag-iingat
kung may panimdim kang puri'y mapahamak
at ang kabaita'y siyang naghahawak
sa ikasasawi ng dáratning palad.
Ang sinomang tawo'y pagka't sinangkapan
ng tatlong sandatang talagang panglaban
kailan ma't ito'y di mo bibitiwan
ay dapat umasang ipagtatagumpay.

Sapagka't kung ito'y di mo isasalong
sa digma ng mundong laláng ng panahon
ay pakaasahan na ipagtatangol
ikaw sa lahat nang sakuna't lingatong.
Huag maniwala ang lapok na loob
na tayong linik-ha'y may talagang signos
sapagka't ang tawo'y kung sumasa-Dios
ay walang pangamba't hindi matatakot.
Kaya nga sa awa niyaong Matankilik
na nagpakaduk-ha ay doon manalig
na pagpinagtibay ang sariling bait
walang magagawa ang lilong panganib.
Tungkol sa hiling mong kita'y pagpayuhan
sukat hangang dito ang kaya ko lamang
at ang dakong hulí ng káhihinatnán
ay wala sa aki't ikaw ang may tangan.
Kaya hangang dito't asahang kalakip
sa makakayanan yaring aking dibdib
nguni't sa tadhana ng Haring pag-ibig
sarilinan tayo ng mapagsasapit.
—Salamat sa iyo kapatid na guiliw
sa mga hatol mong palagay sa akin,
na ang kabaitan ang papagtibain
at ang pag-aadya ng Nakop sa atin.
Paalam na muna ako at aalis
si ama't si ina'y nang dí nai-iníp
kung walang dahila'y asahang babalik
sa araw ng bukas guiliw kong kapatid.
—Adios Dalmacia't kung walang hilahil
inaantay kita sa araw mong taning
at ang taguri ko'y huag lilimutin
ang pagmamahalan magpahangang libing.

Ang pag babalik ni Dalmacia

Ikaapat na pankat

Narito na ako kapatid na irog
¿anong buhay ninyo kagabing pagtulog?
—nagdaang payapa na awa ng Dios
¿kayo nama'y ano? Wala ring sigalót.
Nguni't nang matapos kami ng agahan
tumangap na mulí ng padalang liham
na ang hinihiling niyaong karaingan
ang magandang nasa'y bigyang kasagutan.
Narito Marcela at iyong abutín
itong ikalawang hatid na pagdaing
—Dalmacia'y oo nga't aking babasahin
na kung anong bagay ang sa pusong hiling.

Ang pagbasa ni Marcela sa pangalawang hibik ni Constancio tungkol sa pag-ibig.

Nunulí na naman ang aking paghibik
sa mga yapak mo, Poon ng pag-ibig,
na sa karainga'y huag ipagkait
ang lunas na awa sa may dusang dibdib.
Nguni't kung hindí mo naman maaatim
ang lungoy ng puso't bawal ng pag-amin
ay wala nang buhay na dapat ituring
at parang himbing na sa hanturgang libing.
Kaya kung sakali't nagaalangán man
sa hiling ng aking nagdurusang buhay
mabighani ka ring iyong pagpayuhan
ang sariling puso't magtaglay ng hambal.

At nang sa dalita'y upang makahugot
ang nálulugami sa nasang pag-irog
ipagkatiwala sa hihinting sagót
ang iguiguinhawa niyaring abang lingkod.
Ihahangang dito at pakahihintin
ang tapát mong hatol sa alay kong daing,
lakip ang kumusta't sa kayang pupulhin
ay natatalagang lingkod hangang libing.

Sagót ni Marcela.

Dalmaciang kapatid ang ganitong liham
ay pabangóng suob sa tinataghuyan,
upáng sa amuki ng pagsintang alay
ang pinto ng iyong bighani'y mabuksan.
Ngayon ang tanong ko kapatid na guiliw
huag paglihima't magtapat sa akin
tungkol kay Constanciong handog na pagdaing
¿may palad na baga siyang tatangapin?
—Sa tanong mo Cela'y bakit maglílingid
ang pagsasama ta'y higit sa kapatid
ang katotohana'y siyang isusulit
bagay sa binatang dulot na pag-ibig.
Nang nakararaang di pa tinatangap
ang ina-asam kong pahatid na sulat
ay nau-una na siyang nakalimbag
sa lihim ng aking katauhang bihag.
At nang tangapin ko ang sinugong titik
walang paglulanan ng tuá ang dibdib,
gayon man ay aking pinátipid tipid
na dí nagpamalay sa tawong naghatid.

Anopa't ang aking ligayang tinangap
sa pagdating niyaong sinugong kalatas
di lubhang nalaon ay nangagsilipas
at ang humalili ligalig at sindak.
Unang nagunita't sanhíng nakahadlang
ay ang pagka habág sa mga magulang
lapastangang anak ang di na tumanaw
sa hirap dálita nilang pinuhunan.
Bukod pa sa rito'y nang mag-isip-isip
alab ng gusto ko'y nasubhán ng lamig
dahil sa balitang aking nadidingig
na ang tawong yao'y lahing mababagsík.
Bulong ng himaton kahit may asawa
sa ibang babayi ay nakikisama
dahil dito'y siyang niguil umantala
sa malagong tubo ng aking pagsinta.
Yao'y siyang sanhi't bilang na pumiguil
sa náunang siglá ng aking pag-guiliw,
nguni't maniwalang sumasalisi rin
sa buntong gunita na siya'y tangapin.
Ngayon ko natantong ¿anong tinding bigat
iwaksí ang sintang diwa'y may kamandag?
na nananalatay sa lahat ng ugat
kaya't di mangyaring biglaing makatkat.
Nguni paghinahon bulág na pag-ibig
idila't ang iyong nadidimlang isip
kung papatulan mo ang hiling ng dibdib
ay mahuhulog ka sa madlang panganib.
Kung naroroon na sa kamay ng sukab
lahing mapaglilo sa asawang liyag
dí ang kailangang gagawing pang lunas
sa hapdí ng puso'y luhang tatagaktak.

Piguil aking loob at alalahanin
ang pagaasawa'y matinding dadalhín
kung makatagpo ka ng ugaling taksil
magsisi ma'y huli't walang mararating.
Lalo na't lalaking laguing mapagbintang
sa dí guinagawa'y paghihinalaan,
marahil ay di na panghihinayangan
sa ikadadalí ang lapok mong buhay.
Lalagui ka na nga sa tinaghoy-taghoy
magsisi ma'y huli't wala nang panahon,
anopa't kaya ka lamang huminahon
kung maguing bangkay na't katawa'y maburok.
Ito'y karaniwang aking namamalas
sa mga babaying sinasamang palad
siyang umi-iguib, kilik pa ang anak
na dí pinapansin ng lalaking tamád.
Sampong pagkabúhay na ipagtatawid
ng asawa't mga bunga ng pag-ibig
ang tungkuling yaon ay wala sa isip
at di nahihiya sa nakamamasid.
Ang lahat ng ito'y dapat isadili
na kahihinatnan ng isang babayi
kung naroroon na'y walang mangyayari
liban sa managhoy ang iyong sarili.
Sa lahat ng ito katawan ko'y bakit
hangang may panaho'y milag sa panganib
kun katungkulan man ang gawang umibig
huag kabibiglá at mag-isip-isip.
Yaong kay Constanciong alay na pag-irog
na naguing bunga ng aking pagtulog
pakapipiliting iwaksí sa loob
at sa dalamhati nang hindí mahulog.

Sapagka't kung siya'y magmana ng asal
sa mga linahi niyang p nagmulan
na nangbabayi at ang katungkulan
sa sintang asawa'y ipinamimigay.
Di kung magkagayo'y alin pa ang háyap
niyaong dalamhati ang hindí susugat
dini sa puso ko at ¿gaanong antak
ang ipagdaramdam ng saliwang palad?
Ang lalong marapat ako'y mamayapa
sa piling ni ama't inang nag-andukha
at doon na hihintin ang laáng tadhana
niyaong kamatayang pagpanaw sa lupa.
¿Sa madlang pasiyá niyaring aking dibdib
nararapat kaya Marcelang kapatid?
—Oo ang sagot ko't hindí nalilihis
kung may kapalarang matay sa tahimik.
Nguni't itong tawo'y kung talagang laang
sa pag-aasawa'y mapa-abáng buhay,
ang mata ng isip ay nabubulagan
sa masamang palad niyang kárarating.
Masdan mo Dalmacia't siyáng nangyayari
sa mapapasawing paris tang babayi,
kahima't mayaman at anak sa puri
sa sinta ng duk-ha ay napahuhuli.
Kaya ang sinoma'y bulaan ang bait
at ang matalinong mga pag-iisip
supil ng tadhana't hindí magagamit
ang siya'y umilag sa maling pag-ibig.
Daming pasalamat ang itinutungkol
sa kabaitan mong taglay ang hinahon
at dí nabalinong puso mo'y lumusong
sa hiling ng mundo't udyók ng panahon.

Sapagka't ang isang babaeng gaya ta
ay talagang laán sa pagaasawa,
may napapa anyong palad sa guinhawa
bukod sa sariling kanlong ng ligaya.
Bakit ang madalás ay ang pagkukulang
ng isang babayi sa asawang hirang,
anaki ang ibig ay siyang magtangan
ng ipangyayari sa lahat ng bagay.
At pagbibintangán ang asawang liyag
ng dí guinagawa at wala sa hagap
ito'y di lulubay ng tínalak-talák
hangál na babaying walang puring ingat.
May dí pagkabugnot at bigyan ng tabig
kung nagupunó na sa di gawing galit,
yao'y hindí buhat sa talagang bagsik
kundí sa babaying samang bukang bibig.
Halihalimbawang may katotohanan
ang bikig ng pusong ipinagbibintang
yao'y hindí dapat ipagmaka-ingáy
pagka't sa asawang panganib ng búhay.
Kaya sino ko man irog na kapatid
na may asawa nang pinakai-ibig
kung may panibugho ka mang ini-isip
ay pakabalutin sa lihim ng dibdib.
Lalo t may asawa ang patatamaan
sa kutóg ng iyong malíng pagbibintang,
dí parang ikaw na ang nagpapatnubay
sa ikadadali niyaong kamatayan.
Kung mapanganyaya ang asawang liyag
ng dahil sa iyong dilang talipandas
¿maagaw mo pa kayang máiligtas
ang nása kamay na ng pagka-pahamak?

Kaya ang payo ko mga guiniguiliw
sa ubod ng puso'y itandang magaling
kung mayroon ka mang panibugho'y tipdin
at saka ihibik sa oras na lihim.
Na ang sabihin mo'y kulang ang ihalik
sa bakas ng yapak, asawa kong ibig
tungkol sa anyo mong aking námamasid
ngayon ang luhog ko'y limutin sa isip.
Alalahanin mo, asawa kong hirang
na ako ang iyong katagni ng búhay
ikaw ang sinta ko't kaisang katawán
kun ang pagsasama'y hindí durungisan.
Kaya ako'y huag sanang paglilubin,
pagka't ang damdam ko'y karamdaman mo rin
sa bawal kong ito't di ka papipiguil
magkukusa akong lulusong ng libing.
At dí makakayang itagal ng dibdib
ang párusang ako'y dayain ng ibig
at ito ang siyang sanhing maghahatid
niyaring abang búhay sa hantungang guhit.
At ang pagkukulang ng iyong pagtingin
sa mga anak ta'y ang ihahabilin
ang buntong hininga, at anong gagawin
sinásamang palad sa amang nag-ankin.
Masdan natin dito kung hindi lalambot
sa pusô ng isang kasing ini-irog
at mabibighaning mahambal ang loob
lalo't ang luhà mo'y makitang nanagos.
Kung sakasakali't hindí rin didingig
sa mga taghoy mo't malunos na hibík,
sukat sa magbata't idaing sa Langit
na siya'y loobing magbago ng isip.

Iligtas sa madlang abang na pangamba
ang kasing irog mong supíl ng anyaya
ng mundo't ilagay ang boong pag-asa
sa dunong na lihim ng Lumik-hang Amá.
At kung baga siya'y dí rin magbabago
ng pagkálugami sa daya ng mundo
ang loob mo'y huag namang mabubuyó
na sa dalamhati gumanting maglilo.
Ang isang lalaki kahima't maglihim
dilág ng asawa'y lalong nagniningning,
nguni't kung babayi ang siyang magtaksíl
ang abang lalaki'y nagmumuk-hang halíng.
Titigas ang buhók at magbabalita
ang kulay at anyong siya'y nadadayâ
sa pagkakagayo'y ¿dí ka naman kaya
nagdadálang habág, babaying kuhila?
Dilidilihin mo't ikaw ang may tangan
niyaong mahalagang putong na kinamtan,
na kapag nabagsak ito at pinugay
ay parang gumiba ng isang Sambahan.
Salamat na lamang kapatid na kasi
kung bigyang panahong magawa ang sisi
kamatayan nati'y hindí nagsasabi
ng araw at oras na ipanagyayari.
At magandang pala, irog na kapatid
kung pahahatdan kang babalá ng Langit
at bigyang panahon na makapaglinis
upanding magtamo ng bayang tahimik.
Ihahangang dito't ako ma'y hindí pa
talastas ang dako ng maguiguing hanga
kung may kapalaran sa pag-aasawa
ó hangang tumanda sa pagka dalaga.

Ang pagsagót sa sulat ni Constancio.

—Maalaala ko Marcelang kapatid
yaong kay Constanciong sulat na pahatid
ating bigyang sagót na ang ninanais
ay wala nang daang ipagkakalangit.
—Oo nga Dalmacia't siyang katuiran
na dapat gantihin ang padalang liham,
muha ka ng papel na pagsusulatan
na ang ninanasa ay wala nang daan.
—Narito Marcela't sa kamay ko'y abót
ang pagsusulatan ng aking panagót,
na ang sasabihin ay walin sa loob
yaong pinupulong awa sa pag-irog.
—Dalmacia kung gayo'y tangní ang pangguhit
at u-ulatan ka ng lampa kong isip
na ang balang malí huag itititik
hanapin ang hindí damdamin ng dibdib.

Ang panagót ni Dalmacia kay Constancio.

Náhuling pagsinta sa kapanahunan
nang ako'y wala pang naguiguing katipán
kung ngayo'y wala nang sukat maguing daan
pagka't sa puso ko ay may nagtatangan.
Hindí taga rito't lalaking mabait
ang tinatahana'y bayang matahimik
pakumbabang loob at mapagtankilik
sa kapanahuna'y gagawin ang bagsík.

Kaya huag mo pong ipagdalang lunos
ang nabigong palad sa nasang pag-irog
di na mangyayaring ako'y makahagpos
sa kamay ng aking kasing nagkukupkop.
Sukat hangang dito't sa tadhanang laan
ng Langit, ang tawo ay doon lumagay,
yaon ang payo ko't ang taguring ¡ay!
tayo'y manatili sa payapang búhay.

* *
*

Sa lahat ng aking inilagdang titik
¿anong palagay mo Dalmaciang kapatid?
—sa aki'y husto na't hindí nálılihís
tungkol kay Constanciong alay na pag-ibig.
Cela'y tiklupin mo't sa pagbabalutan
lalagyan ng guhit ang aking pangalan
tandáng maguing saksing ako ang may bigay
sa tawong nagdalá ng panugong liham.

Ang pag owí ni Dalmacia.

Oowí na ako't ang sadyang liwanag
nitong boong mundo'y ibig nang lumipas
—Oo nga Dalmacia't kung may búhay lakás
inaantay kita sa araw ng bukas.

Ang pagbabalik ni Dalmacia sa tipáng kinabukasan.

Ikalimang Pankat.

Malayo layo pa itong dumarating
ay nakangiti na ang magandang ngipin
itong dináratnan naman ay gayon ding
ísinasalubong ang muk hang may alíw.
Nagyakap na silang puspus ng ligaya
parang pusong sabík sa dí pagkikita,
sa pagkakayapcs nang magkabitaw na
kay Dalmacia'y nugnós ang buntonghininga.
Tanong ni Marcela'y—¿Ano ang dahilan
may karamdaman ka bagang tinataglay?
—Oo nga't kung bakit laguing dinadalaw
yaring aking loob niyaong agam-agam.
Sa tuitui na'y laguing nái-isip
ang mga babalang pahatid ng Langit
kung ano t ang aking luha'y naguiguilid
at napapanimdim ang huling sasapit.
Kung kahima't kita'y nagsasalitaan
ng balabalaking maisipang bagay
dí mo lamang pansíng madalás magdaan
sa aking gunita ang kutóg ng lumbay.
Ang lahat ng ito'y kung aking damdamin
ay wala sa loob at dí pinapansin
ng ibang kapua't nagpapakahimbing
sa layaw ng mundong lubhang sinungaling.

—¿Ano ano namán kapatid na hirang
ang napapansin mo sa mundong kásaman?
—liban sa dí gayon daming nagnanakaw
ang ari ng iba'y lupigui't ma-agaw.
At sa pagsasamang tanging mahalaga
nagsisipaglilo ang isa at isa
at kung magkáminsan ay pinapatay pa
ang nakapipiguil sa masamang pita.
Ang pananaghili at ang pagkainguit
sa palad ng iba'y aewan kung bakit
naguiguing bisoól at matinding bikíg
sa puso ng dugong may linahing inip.
Ipinaghihigpit ng hingang payapa
yaong pagtatamóng palad ng kapua
at pangugugulan ng ikasisira
niyaong pangimbulo ng asal kuhila.
At saka kung aking pagkurukuruin
ang dí pagka bangon, Inang Bayan natin
imbót sa pagyaman, ang nakapipiguil,
ng kuhilang anák na walang pagtingin.
Ipinagbibili sa hindi halaga
ang mga damdaming pag-irog sa Iná
may asal Galalón ¿ano't hindi ka pa
tambingán ng walang habag na parusa?
Sa ugaling gayon may dí pagka poot
yaong nanunungong mahabaguing Dios
sa yaman at puring hamak inu-ubos
ang pagsusumakit nila't paglilingkod.
Ito ang masaklap ngayong umi-iral
na inu-ugali ng maraming bayan
hindí magkáisa niyaong kalooban
at ang naghahari ang pag-iingutan.

Iba'y nagsasabing mag-atang ng bigát
ay dí naman kaya ng lampang balikat,
anopa't kung baga másunod ang hangad
parusa ng baya't damdaming pahirap.
Ay manong damdamín ang aming pagluhog
pilitin ang tayo'y magka isang loob
upanding sakaling siyáng makalagót
sa tali ng ating Inang nalulunos.
Hangang dito Cela't may dí pag sisikip
ang poót sa tawo, ng Amá sa Langit
linalapastangan ang Santong matuid
at ang kaliluhan ang nasang manaig.
—¿Ano ano namán sintang kapatid ko
ang mga babaláng dí pansin ng mundo?
—Unang unang aking tuturan sa iyo
kólerang nunuksá sa búhay ng tawo.
At ang ikalawa'y ang pagk kamatay
ng kawaksing hayop sa ikabubuhay,
baboy, mga manók, at iba pang bagay
saka ang luluksóng salot sa halaman.
Na diwa'y sa boong lupang Filipinas
ang hayop na ito ay lumalaganap
halamang dapuan sa boong magdamag
tapós na ang pagod at puhunang pilak.
Napanganyaya na't wala nang hihintin
tulad sa nagdaang sinirang pananím
ang pag-asa'y lubos na may aanihin
at nang naglalaman ay saka kinitil.
Sa lílimang bagay na aking tinuran
ika-anim yaóng away na nagdaan
¿ito kaya'y hindí dapat ipagnilay
ng tawo't isipin huling kararatnán?

Ang Dios ay Amá ng Santong matuid
na dí mangyayaring gumawa ng lihís,
ang lahat ng ito'y dapat isa-isip
at alálahanin ang huling sasapit.

Kaya nga sa tanáng kapatid na hirang
ito'y dí pag-unang bait at pagaral,
pilitin na nating iwaksi't talikdan
ang inu-galing hindí karampatan.

Ang pananaghili at ang pag-iimbót
sa ari ng ibang namuhunang pagod,
huag pagpilitang ikaw ang mag-impok
at kahalay halay sa tawo't sa Dios

Alalahanin mong may sangkap ka naman
na ipagwawari sa lahat ng bagay
may puring sariling dapat pag-ingatan
at ang malalait na mga magulang.

Pagkat kun ang tawo'y napapakasamá
na parang bulág na ang pagaakala
dalangin ng lahi ay ¿manong mabiglá
ang kaniyang búhay na kahiya-hiya?

Na dahil sa puri ng minulang buhat
ay nangadadamay sa pula't paglibák
kaya hinihiling ng lahat ng anák
na siya sa mundo'y huag nang magluát.

Kun ang kahinlugang dapat magmasakít
ay nananalanging búhay ay maligpit
ang di kamag-anak ¿anong máiisip
di ang daganán na ng sangmundong sákit?

At saka ang tawo'y kundí tatalikdan
ang pagkakasalang kinadudumugan
ay hindí malayo na tayo'y pahatdan
ng parusang walang dalang pakundangan.

Kaya nga sa tanóng guiliw na kapatid
ito'y hindí naman pangungunang bait
pilitin na nating limutin sa isip
ang lahat ng gawang laban sa matuid.
Mangag-sipag-sisi't gugulin ang luha
ng paghinging tawad sa Poong Maygawa
at magsi-pangakong di na magnanasa
sa linaguing gawíng asal na masamá.
Upanding kung baga't makita ng Dios
na tayong lahat na'y nagbabagong loob,
mahabág at di na ituloy ang poót
bagsík ng parusang kakilakilabot.
Kaya sino kamang nagpapakahimbing
sa layaw ng mundo, dibdib mo'y pukawin
hangang may panahon ay samantalahin
yaong pagsisising lubos na taimtim.
Yamang talastas mo na ang ating búhay
ay hindí lalagui sa lupang ibabaw
at may takdang guhit yaong kamatayan
na pagtuntong doo'y tapós na ang layaw.
Kaluluwa natin ay pilit haharap
sa handang Hukoman na sakdal ng taas
at uusisain ang lahat at lahat
inasal sa mundo't gawang hindí tapát.
Gahanip mong sala'y walang mákakanlong
sa tunog ng Juez na tatanong doon
at kung malining na'y gagawin ang hatol
sa dalawang bagay na maguiguing ukol.
At sa pagdurusa'y kung doon mahulog
ang maguing pasiyá ng hatol ng Dios,
yaon ang dálitang kákilakilabot
at hirap na walang hangang pagkatapos.

Kaya mabuti rin ang may binhing hasík
budbod na pananím sa bayan ng Langit
upanding mag-ani ng linamnam tamís
at kaligayahang walang kahulilip.

Ang Imperiong yao'y hindí napapasok
ng kahima't sino'y ng ligalig lungkot
palibhasa'y bayan ng santas at santos
na nangag-aalay ng puri sa Dios.

Doo'y walang gabí ang saad sa aklát
wala namang araw, buang sumisikat
ang kapangyarihan ng Dios na wagás
ay labis sa madláng tanglaw na liwanag.

Naroon din nama't iyong makikita
ang luklukang hayag ng Vírgen María
alay ang maraming puri't pagsasayá
ng mga Vírgenes sa payapang Gloria.

Ang ligayang yao'y walang pagkatapos
walang pagkabago at lubos na lubos
hindi paris dito na sa munting lugód
dusang langkay langkay ang ganting kasunód.

Kaya nga ang dapat ay magsamantalá
hangang may panaho'y talikdan ang sala
at huag páwili sa tamis ng lasa
nitong bungang mundo't may lihim na paklá.

Yao'y pawang daya't laláng na hikayat
ng taga Averno, kaya nga ang dapat
gamitin ang tatlong katutubong sangkap
at ang kaluluwa'y nang dí mapahamak.

Kun ang lakas natin ay mapipipilan
ay huminging tulong sa kapangyarihan
ng Poong Lumikha, at dí papayagang
masupil ng lilong digma ng kaaway.

Ating dalanginin ng taós sa dibdib
yaong kamatayang sakdalan ng tamís
kaluluwa nati'y nang upang magkamít
niyaong Luwalhating walang kahulilip.
Sukat hangang dito, Marcela ang galáw
ng mga pagpitás nitong lamang bayan,
ang magandang suyò nawa'y ipatnubay
ng may awang Langit hangang nabubuhay.
Ang ating harapin ay ang makatumbás
sa ama at inang namuhunang hirap
—Oo nga Dalmacia at kung matutupad
yao'y mamumunga ng magandang palad.
Nanatili nangang kanilang ilagan
ang madláng paraya nitong kamunduhan
at walang hinaráp kundí ang mag-alay
ng magandang suyò sa mga magulang.

ISÁNG TAGUBILIN.

Sa bakás ng yapak ng kadalagahan
ang lumagdang isip nito'y nag-aalay
ng munting gunita na kunang ulirán
yaon kay Marcela't kay Dalmaciang búhay.
Kung baga sa isang Araw na sumikat
ay dí nangulimlim ang pagliliwanag
buhat sa mulâ pa ng pagkakalapat
ng kanilang dibdib na parang sinukat.

*

Ang ali't alin mang datnán ng ligamgam
ang sing-isang puso nila'y nagdaramdam
gayón sa ligaya namang kinakamtan
walang natatanging pagsasarilinan.
Kung sakasakali at may maling isip
ang ali't alin mang sinsay sa matuid
ay nasasansala at naihahatid
hangang sa hantungan ng itatahimik.
Sila'y marurunong magbigay pitagan
sa bala't bala nang dapat na igalang
ito'y pakorona't putong na bargıbang
sa puri ng mga nagpalang magulang.
Maiingat silang magbalot sa lihim
ng puring hindí pa panahong sayangin
magagandang loob, marunong tumingin
sa búhay ng duk hang dí gawing pansinin.
Nangag-aabuloy ng makayang habág
sa kahit sinomang lugami sa hirap,
hindí nabubuyó sa maling h kayat
ng mapag anyayang is p sa pahamak.
Ang magyao't dito at makipanayam
sa dí kaugali ay naguiguing bawal,
lalo na't ang gawi ng mákakararal
ay manirang puri ng sa ibang búhay.
At kahit binaka ng Haring pag-ibig
yaon kay Dalmaciang matibay na dibdib
ay hindí nangyari na ipinalupig
at ipinagtangól ng sariling bait.
Bılang naguing kutâ ay ang pagninilay
at ang pagka habág sa mga magulang,
pinilit ang loob na makipaglaban
sa dahas ng sinta nama'y nagtagumpay.

At ang nanatiling nasok sa panimdim
sa kay Jesucristo ang puso'y ihain
huag magasawa't baka ang sapitin
ay ang dalamhati sa kakasamahin.

Sinabi kong ito'y dí naman paghadláng
sa mĝa dalagang panahong niniral
at ang matrimonio'y mahalagang bagay
kung sakasakali't mapag-iingatan.

Yaón ang halamang habilin ñi Cristo
pinangagalingan nĝ tawo sa mundo
diyan nagbubuhat ang Papa't Obispo
Cardenal at saka ang mga Ministro.

Anopa't kung bagá mapag-iingatan
ang pagk kalinga sa Santong halaman
dito pa sa lupa'y pakikinabangan
hangang sa lumipat ng payapang bayan.

Nguni't kun ang dahil ng pag-aasawa
ng isang babayi sanhí sa anyaya
ng mundo, at hindí bibigyang halagá
ang pagmamahalan mahaga'y hindí na.

Kaya nga ó mga binibining hirang
kayo sa sariling laguing magninilay
at hingín sa Dios na paliwanagan
kun ang inyong isip ay pinagdidimlan.

Muhang halimbawâ at kayo'y pumaris
doon kay Dalmaciang dunong na mag-isip
hindí nabighaning natol sa pag-ibig
at ang alaala'y ang huling sasapit.

At kung mangyayari mahalintularan
yaong kay Marcelang mapayapang búhay
hindí nabighaning ang puso'y ibigay
sa parayang hilíng nitong kamunduhán.

Ang pagka dalaga'y hihiguit pa mandin
sa apat na puong taón kung bilangin
walang hinaharáp kundí ang maghain
niyaong pagmamahal sa ináng nag-angkin.

Kaya nga ó mga binibining irog
na ina-alayan niyaring paglilingkod
maraming salamat kung ang iyong loob
sa gandang anyaya'y magsi-alinsunod.

Yaong pagsasamang walang kasing tamís
ni Marcela't saka ni Dalmaciang ibig
kunang halimbawa't nang upang magkámit
ng kaaya-ayang búhay na tahimik.

At kung magkagayo'y maraming salamat
sa napapanahon ng PAMUMUKADKAD
kahimanawari'y mag si PAMULAKLAK
sabog kong tagurí ng MAGANDANG PALAD.

WAKAS